

Маріупольський
університет

**«Сучасний розвиток державотворення
та правотворення в Україні:
проблеми теорії та практики»**

Збірник матеріалів XII Міжнародної науково-
практичної конференції

31 травня 2024

Київ 2024

УДК 34(063)

ББК 67Я431

«Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики»: Збірник матеріалів XII Міжнародної науково-практичної конференції / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 226 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою економіко-правового факультету Маріупольського державного університету (протокол № 10 від 19.06.2024).

Організаційний комітет:

Голова	Микола ТРОФИМЕНКО, ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;
Заступник голови	Олена БУЛАТОВА, перший проректор МДУ, доктор економічних наук, професор;
Члени оргкомітету:	Вікторія ГРИГОР'ЄВА, завідувач кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Світлана КАЛІНІНА, декан економіко-правового факультету, доктор економічних наук, професор; Марія ПОЖИДАЄВА, професор кафедри права, доктор юридичних наук,; Юлія КАМАРДІНА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук; Анна ПОЛІТОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Юлія КОВЕЙНО, старший викладач кафедри права; Вікторія КОНОВАЛОВА, адвокат, Голова Ради відділення Асоціації правників України в Донецькій області

Збірник містить матеріали XII Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики», яка відбулася 31 травня 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми теорії та практики сучасного державотворення та правотворення в Україні в умовах становлення та розвитку національної правової системи в галузях конституційного, адміністративного, міжнародного, цивільного, кримінального, кримінально-процесуального, господарського, фінансового, екологічного, трудового права, а також загальної теорії та історії держави і права.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами теорії та практики сучасного розвитку державотворення та правотворення в Україні. Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

ПОЖИДАЄВА Марія,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
Маріупольського державного університету

РОЛЬ ПОДАТКУ НА ВИКИДИ CO₂ У ПРОТИДІІ КЛІМАТИЧНІЙ КРИЗІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах посилення глобальної зміни клімату, що створює серйозні загрози для розвитку економіки і життєдіяльності людини, для протидії цьому потрібно досягти кліматичної нейтральності шляхом досягнення нульового чистого викиду парникових газів щонайпізніше до 2050 року та адаптуватись до кліматичних змін, як це передбачено Регламентом ЄС 2021/1119 Європейського парламенту та Ради про встановлення основи для досягнення кліматичної нейтральності та внесення змін до Регламентів (ЄС) 401/2009 та (ЄС) 2018/1999 («Європейський кліматичний закон») від 30.06.2021 р. [1]. Для поступового скорочення викидів парникових газів та послідовного переходу до низьковуглецевого розвитку всіх секторів економіки ефективною можна вважати систему торгівлі квотами на викиди парникових газів у межах Європейського Союзу (англ. – EU Emissions Trading System, EU ETS), яку було запроваджено Директивою Європейського парламенту і Ради 2003/87/ЄС від 13.10.2003 р., згідно з якою було введено аукціон на надання дозволу за кожен тону викидів вуглекислого газу з дотриманням принципу «забруднювач повинен платити» [2].

Для максимізації синергії між декарбонізацією та прагненням до нульового забруднення Європейський парламент і Рада Європейського Союзу прийняли Регламент (ЄС) 2023/956 від 10.05.2023 р., відповідно до якого затверджено механізм прикордонного вуглецевого коригування (англ. – Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) на імпорт вуглецевмісної продукції з третіх країн з 1 січня 2026 року [3]. Згідно з цим Регламентом з 1 жовтня 2023 року до 31 грудня 2025 року встановлено перехідний період функціонування механізму регулювання викидів вуглецю на кордоні з Європейським Союзом (далі – ЄС): зобов'язання імпортерів обмежуються їхніми зобов'язаннями щодо звітності про викиди двоокису вуглецю (CO₂), вбудовані у продукти CBAM.

Таким чином, завдяки зазначеному вище механізму відбудеться збалансування витрат на викиди вуглецю щодо імпортованої продукції до Європейського Союзу (далі – ЄС) з витратами, які були б понесені підприємствами, що працюють в межах ЄС.

Україна як кандидат на членство в ЄС, намагаючись в умовах збройної російської агресії виконувати взяті на себе міжнародні кліматичні зобов'язання, розробляє національну систему торгівлі квотами на викиди парникових газів (далі – СТВ) в Україні на період до 2033 року та операційний план її виконання на 2024-2026 роки [4]. Водночас, слід зауважити, що це має забезпечити максимальне наближення такої української системи до європейської концепції CBAM та застосування декларативного підходу до категорії вуглецевмістких товарів, які імпортуються з України до ЄС та підпадають під дію CBAM, що закладатиме можливість зменшення суми плати за викиди парникових газів для українських виробників, що експортують продукцію до ЄС, та не призведе до значного підвищення собівартості цієї продукції.

Крім того, варто зауважити, що на сьогодні в Україні згідно з п. 240.7 ст. 240, п. 242.4 ст. 242, п. 243.4 ст. 243, п. 249.1, п. 249.2, п. 249.3 ст. 249, п. 39 підрозділу 5 розділу ХХ Податкового кодексу України (далі – ПКУ) одним із способів оплати за викиди вуглекислого газу в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення можна вважати екологічний податок за викиди двоокису вуглецю (CO₂), який виділяється при згоранні енергоносіїв. При цьому законодавцем встановлено ліміт викидів вуглекислого газу в обсязі не більше 500 тонн за рік, за який цей екологічний податок не сплачується (див. п. 240.7 ст. 240 ПКУ).

У разі якщо річний обсяг викидів двоокису вуглецю перевищує 500 тонн за рік, суб'єкти зобов'язані зареєструватися платниками податку у податковому (звітному) періоді, в якому

відбулося таке перевищення. Такі платники зобов'язані скласти та подати податкову звітність, нарахувати та сплатити податок за податковий (звітний) період, у якому відбулося таке перевищення, у передбаченому ПКУ порядку.

Також передбачено, що надходження від сплати екологічного податку за викиди CO₂ спрямовуються на заходи, що призводять до скорочення викидів CO₂ (декарбонізацію) галузями, віднесеними до секції С «Переробна промисловість» та секції D «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря» Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності» ДК 009:2010, у встановленому Бюджетним кодексом України порядку в обсязі не менше 70 відсотків надходжень від сплати екологічного податку відповідної секції.

З 1 січня 2022 року в Україні ставка податку на викиди CO₂ зросла з 10 грн за одну тонну до 30 грн за одну тонну (див. п. 243.4 ст. 243 ПКУ). У порівнянні з іншими країнами дана ставка однаково залишається найнижчою в Європі (за виключенням Польщі). Наприклад, у Швеції ставка є найвищою і становить 137 дол. США за одну тонну викидів CO₂, в Швейцарії – 101 дол. США, Фінляндії – 62 дол. США, Норвегії – 69 дол. США, Франції – 52 дол. США, Нідерландах – 35 дол. США, Португалії – 28 дол. США. Також податок на викиди CO₂ як кліматоохоронний захід застосовується і в таких країнах, як Японія, Південна Корея, Південно-Африканська Республіка [5].

Таким чином, через низьку ставку українського податку на викиди CO₂ цей податок важко вважати екологічно ефективним інструментом зменшення викидів двоокису вуглецю (CO₂) та стимулювання переходу суб'єктів господарювання на низьковуглецеве виробництво із інвестиційним запровадженням ними відповідних природоохоронних заходів, раціоналізації енергоспоживання з переходом на відновлювані джерела енергії тощо.

За даними МВФ, податок на викиди CO₂ у розмірі 35 дол. США, наприклад, у Китаї може призвести до скорочення викидів CO₂ на 30 відсотків, так само і в Індії та Південній Африці, де енергія переважно виробляється з вугілля. У країнах, які використовують енергію з інших джерел, цей податок призведе до зниження шкідливих викидів лише на 10 відсотків [6].

За оцінкою міжнародної організації Обсерваторії конфліктів і навколишнього середовища (англ. Conflict and Environment Observatory, CEOBS) військові є відповідальними за 5,5% усіх викидів парникових газів у світі [7].

Станом на травень 2024 рік, згідно з офіційними даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України у нашій країні викиди CO₂ внаслідок бойових дій на території України вже становлять 180 млн тонн [8]. Ці додаткові викиди парникових газів в атмосферу України є майже рівнозначними загальному рівню викидів у Нідерландах за рік [9]. Проте, у цілому обсяг викидів CO₂ в Україні зменшився з огляду на значне скорочення виробництва в енергоємних секторах економіки внаслідок злочинних дій російських окупаційних військ, а також можливе зростання капітальних інвестицій у секторах металургії та енергетики ще у довоєнні роки.

В умовах дії правового режиму воєнного стану слід зазначити, що відповідно до пп. 69.16 п. 69 підрозділу 10 розділу XX ПКУ починаючи з 1 січня 2023 року в частині територій, на яких ведуться (велися) активні бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією згідно з Переліком, затвердженим наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, екологічний податок не нараховується та не сплачується за період з першого числа місяця, в якому було визначено щодо відповідних територій дату початку бойових дій або тимчасової окупації, до першого числа місяця, що настає після дати завершення бойових дій або тимчасової окупації на відповідній території.

Підсумовуючи викладене вище та звертаючи увагу на досвід зарубіжних країн, можна зробити узагальнюючий висновок, що завдяки екологічному податку на викиди CO₂ через бюджетне фінансування відбувається мобілізація відповідної суми коштів, необхідної для компенсації збитків, завданих довкіллю через негативний вплив забрудненого атмосферного

повітря, що впливатиме на кліматичні зміни. У той же час, у період воєнного стану в Україні справляння кліматичного податку на викиди CO₂ та реалізація пропозиції уряду запровадити з 2026 року пілотний проєкт національної СТВ мають урахувувати економічно раціональний спосіб такої взаємодії та потребують ретельного планування, що, у свою чергу, повинно допомогти бізнесу зменшити викиди CO₂ та акумулювати фінанси для часткового відновлення виробництва, постраждалого у результаті військових дій, а не збільшувати фінансове навантаження на бізнес.

Література:

1. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law') URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1119/oj>

2. Директива Європейського парламенту і Ради 2003/87/ЄС від 13 жовтня 2003 року про встановлення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів у межах Союзу та внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_012-03#Text

3. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj>

4. Міндовкілля розпочало серію публічних обговорень для впровадження в Україні євроінтеграційної кліматичної політики. URL:

<https://mepr.gov.ua/mindovkilliya-rozpochalo-seriyu-publichnyh-obgovoren-dlya-vprovadzhennya-v-ukrayini-yevrointegratsijnoyi-klimatychnoyi-polityky/>

5. Скільки коштує тонна CO₂ в Україні і світі та як виглядатиме реалізація вимог Регламенту CBAM. URL:

https://galinfo.com.ua/articles/skilky_koshtuie_tonna_co2_v_ukraini_i_sviti_ta_yak_vyglyadatyme_realizatsiya_vymog_reglamentu_cbam_409582.html

6. МВФ прагне запровадження податку на вуглекислий газ. URL: <http://surl.li/uqfji>

7. Ticking boxes: are military climate mitigation strategies fit for purpose? URL: <https://ceobs.org/ticking-boxes-are-military-climate-mitigation-strategies-fit-for-purpose/>

8. Міндовкілля: Викиди внаслідок бойових дій на території України вже становлять 180 млн тонн CO₂. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mindovkillia-vykydy-vnaslidok-boiovykh-dii-na-terytorii-ukrainy-vzhe-stanovliat-180-mln-tonn-co>

9. Мосорко А. В Україні через бойові дії викиди CO₂ сягнули 180 млн тонн. Це річний рівень однієї з країн ЄС. *Українська правда*. 17 травня 2024. URL: <https://life.prawda.com.ua/society/vikidi-co2-vnaslidok-boyovih-diy-v-ukrajini-dosyagli-180-mln-tonn-mindovkilliya-301594/>